



Судово-експертне забезпечення в адміністративному судочинстві у справах, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї

Наталія Філіпенко

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права гуманітарно-правового факультету,
Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9469-3650>, e-mail: n.filipenko@khai.edu

Александар Іванович

дійсний професор, Середземноморський університет Чорногорії, м. Подгориця, Чорногорія,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8186-0883>, e-mail: ialeksandar@t-com.me

Досліджено роль судово-експертного забезпечення в адміністративному судочинстві у справах щодо обігу вогнепальної зброї. Обґрунтовано необхідність нормативної інтеграції експертиз у реєстраційні й дозвільні процедури.

Ключові слова: адміністративне судочинство; зброя; експертиза; реєстр; правове регулювання.

Forensic Support in Administrative Proceedings Concerning Firearms Trafficking

Nataliia Filipenko, Aleksandar Ivanović

The paper explores the role of forensic support in administrative proceedings concerning firearms trafficking. The authors substantiate the need for regulatory integration of forensic examinations into registration and licensing procedures.

Keywords: administrative proceedings; weapons; forensic examination; registry; legal regulation.

Вступ. В умовах трансформації українського суспільства особливої ваги набуває розбудова дієвої системи експертного забезпечення правосуддя, насамперед у сфері адміністративного судочинства. Одним з основних напрямів є інтеграція результатів судово-експертного дослідження до Єдиного державного реєстру зброї як інструмента забезпечення прозорості, підзвітності та правомірності рішень органів публічної влади у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Формальне включення таких даних є не лише логічним кроком з огляду на національну безпеку, а й юридичною необхідністю для виконання міжнародних зобов'язань України в межах гармонізації з правом Європейського Союзу. Зокрема, Директива (ЄС) 2021/555 [1] установлює комплексну систему простежуваності цивільної вогнепальної зброї, зобов'язуючи держави-члени забезпечити можливість відстеження кожної одиниці зброї та її складників протягом усього життєвого циклу — від виробництва або законного імпорту до остаточної деактивації або знищення. У ст. 4, 5 і 7 цієї Директиви визначено технічні, процедурні й інституційні основи та-

кого контролю, включно з обов'язковим маркуванням, веденням довгострокового обліку та створенням комп'ютеризованих реєстрів з оперативним доступом для уповноважених органів [1]. У цьому контексті судово-експертне дослідження стає не лише інструментом кримінального провадження, а й важливим елементом адміністративного контролю та доказової бази у справах, що стосуються рішень дозвільних органів, ліцензування, вилучення або знищення зброї, а також захисту прав громадян у спорах з органами публічної влади. Експертиза дає змогу встановити технічні характеристики зброї, виявити підробки або незаконні модифікації, оцінити її справність, а також підтвердити або спростувати правомірність адміністративних рішень. Усе це набуває особливої ваги в умовах зростання кількості адміністративних справ, пов'язаних з контролем за обігом зброї, і потреби в забезпеченні належного рівня правосуддя. Окрім того, судово-експертне дослідження виконує функцію контролю якості на ринку цивільної зброї: виявляє підробки, небезпечні модифікації, порушення технічних стандартів.

Без такого контролю зростає ризик нещасних випадків або злочинного використання зброї.

Аналіз наукових підходів до проблеми судово-експертного забезпечення у справах, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї.

У межах дослідження міжнародних стандартів запобігання незаконному обігу вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, а також у контексті гармонізації українського законодавства з європейськими підходами, дедалі більшої уваги потребує питання належного судово-експертного забезпечення адміністративного судочинства. Хоча більшість наукових досліджень зосереджена на кримінально-правових аспектах протидії незаконному обігу зброї, їхні висновки мають важливе значення і для адміністративної юрисдикції, зокрема у справах, що стосуються дозвільної діяльності, реєстрації, вилучення або знищення зброї [2—5 та ін.]. Значний внесок у розроблення теоретичних і прикладних засад протидії незаконному обігу зброї зробили такі українські дослідники, як О. Бандурка, В. Гуменюк, С. Діденко, В. Журавель, О. Литвинов, Г. Спіцина, Н. Філіпенко, В. Шепітько, Т. Шумейко та ін. У їхніх працях розглянуто питання криміналізації незаконного обігу зброї, кваліфікації відповідних правопорушень, кримінологічної характеристики суб'єктів таких діянь, а також ефективності кримінально-правових і превентивних механізмів. Водночас у світлі новітніх викликів — зокрема, повномасштабної збройної агресії проти України та зростання обсягів зброї в цивільному обігу — особливої актуальності набуває переосмислення ролі судово-експертного забезпечення не лише в межах кримінального, а й адміністративного судочинства. Зокрема, ідеться про необхідність висновків експертів у справах щодо оскарження рішень органів публічної влади, що стосуються обігу зброї, а також про потребу в нормативному закріпленні процедур інтеграції результатів експертиз до державних реєстрів.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на зростаючу потребу в комплексному правовому регулюванні обігу цивільної вогнепальної зброї, проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 [6] не передбачає обов'язкового

внесення результатів судово-експертного дослідження до Єдиного державного реєстру зброї. Така прогалина в правовому регулюванні створює низку проблем не лише в контексті кримінального переслідування, а й у сфері адміністративного контролю, що безпосередньо впливає на якість та обґрунтованість рішень органів публічної влади, які можуть стати предметом оскарження в адміністративному судочинстві. Відсутність системної інтеграції висновків експертів у реєстраційні й дозвільні процедури унеможливорює ефективну міжвідомчу взаємодію, ускладнює обмін інформацією з міжнародними структурами (зокрема, через систему *iARMS* Інтерполу) і знижує рівень прозорості адміністративних рішень. Хоча термін «судово-експертне дослідження» прямо не згадано в Директиві (ЄС) 2021/555, її положення щодо технічної ідентифікації, верифікації та аналітичного оцінювання зброї фактично передбачають наявність експертної складової як обов'язкового елемента системи простежуваності.

Особливої актуальності питання судово-експертного забезпечення набули після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. В умовах воєнного стану спостерігається масове повернення вогнепальної зброї з районів бойових дій, що супроводжується її неконтрольованим обігом, кустарними модифікаціями, утратами обліку та зростанням кількості правопорушень у сфері поводження зі зброєю, що призводить до збільшення кількості адміністративних спорів, пов'язаних з правомірністю володіння зброєю, її реєстрації, зберігання, транспортування або вилучення.

У 2023 році, за офіційними даними Міністерства внутрішніх справ України, вилучено понад 5000 одиниць вогнепальної зброї та приблизно 1,8 мільйона боєприпасів. Зафіксовано 4840 фактів незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами й вибуховими речовинами, а також 695 випадків збуту зброї. У 2024 році динаміка залишалася негативною: відкрито 4700 кримінальних проваджень за аналогічними статтями, з яких 3797 підозр було вручено, а 3212 справ передано до суду. Ці показники свідчать про стабільно високий рівень загроз, пов'язаних з незаконним обігом



зброї, що зумовлює потребу в посиленні як кримінального, так і адміністративного регулювання [7]. У 2025 році, попри зменшення кількості вилученої зброї — 263 одиниці вогнепальної зброї, 74 кг вибухових речовин і понад 61 тисяча набоїв — проблема залишалася актуальною [8]. З одного боку, зниження кількісних показників може свідчити про ефективність інформаційних кампаній щодо добровільного декларування зброї: лише за перше півріччя 2025 року громадяни задекларували понад 11 000 одиниць вогнепальної зброї та понад 5 мільйонів боєприпасів. З іншого боку, така динаміка може свідчити про зміщення фокусу правоохоронних органів з виявлення на легалізацію, що не завжди супроводжується належною перевіркою технічного стану, походження та правомірності володіння зброєю. У цьому контексті зростає значення судово-експертного забезпечення адміністративного судочинства, зокрема у справах, пов'язаних з оскарженням рішень про анулювання дозволів, відмову в реєстрації, вилучення або знищення зброї. Висновки експертів стають основним джерелом об'єктивної інформації для оцінювання технічного стану зброї, її відповідності нормативним вимогам, наявності ознак переробки або фальсифікації. В умовах, коли адміністративні органи зіштовхуються з великою кількістю звернень щодо легалізації зброї, а суди — з відповідними спорами, роль експертизи як інструмента забезпечення законності, прозорості й обґрунтованості управлінських рішень є вирішальною.

Наведені вище цифри свідчать про системну проблему, яка виходить за межі кримінального переслідування і дедалі частіше стає предметом адміністративного розгляду. Зокрема, у практиці адміністративних судів зростає кількість справ, пов'язаних із: оскарженням рішень про анулювання дозволів на зберігання та носіння зброї; відмовами в реєстрації або перереєстрації зброї; конфіскацією або тимчасовим вилученням зброї за результатами перевірок; притягненням до адміністративної відповідальності за порушення правил зберігання, користування або транспортування зброї.

Правове підґрунтя для таких справ становлять, зокрема, положення Кодексу Укра-

їни про адміністративні правопорушення: ст. 190 — порушення правил зберігання, носіння або використання вогнепальної зброї; ст. 191 — порушення порядку поведінки із засобами самозахисту; ст. 192 — порушення правил виготовлення, ремонту або реалізації зброї; ст. 195-5 — порушення встановленого порядку обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин [9]. У таких справах судово-експертне дослідження набуває особливого значення як джерело об'єктивної інформації, що дає змогу встановити технічний стан зброї, її відповідність вимогам безпеки, наявність або відсутність ознак переробки, зміни калібру, знищення маркування тощо. Висновки експертів можуть стати вирішальними для оцінювання правомірності дій суб'єктів владних повноважень, зокрема, щодо вилучення зброї, анулювання дозволів або відмови в їх наданні.

Окрім того, в умовах активного обігу зброї, що повертається з фронту, особливої ваги набуває питання виявлення підроблених або неідентифікованих зразків зброї, що не відповідають технічним характеристикам, визначеним у нормативно-правових актах. У цьому контексті судово-експертне забезпечення адміністративного судочинства має бути не лише допоміжним інструментом, а й системним елементом механізму забезпечення законності, публічної безпеки та захисту прав громадян.

Висновки. Підбиваючи підсумки викладеного, хочемо наголосити, що чинне законодавство поки не забезпечує належного нормативного підґрунтя для системного користування судово-експертними даними у сфері адміністративного контролю за обігом вогнепальної зброї. Для забезпечення ефективного адміністративного судочинства у справах, пов'язаних з обігом вогнепальної зброї, необхідно: унести зміни до законодавства з метою розширення сфери застосування судових експертиз в адміністративному процесі; нормативно закріпити обов'язковість унесення результатів експертиз до Єдиного державного реєстру зброї; забезпечити доступ адміністративних судів до експертної інформації, що має значення для оцінювання правомірності рішень органів публічної

влади; гармонізувати національні процедури з міжнародними стандартами у сфері контролю за обігом зброї.

Інституціоналізація судово-експертного забезпечення в адміністративному судочин-

стві є не лише технічною потребою, а й стратегічною умовою для зміцнення верховенства права, публічної безпеки й виконання міжнародних зобов'язань України в складних умовах сьогодення.

Перелік джерел посилання

1. European Union. Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). *Official Journal of the European Union*. L 115. 6.4.2021. Р. 1–39. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021L0555> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Діденко С. В., Грінь А. А., Попов С. Ю. Особливості адміністративно-правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні: реальності сьогодення та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2022. № 69. С. 266–271. DOI: 10.24144/2307-3322.2021.69.45 (дата звернення: 12.04.2026).
3. Філіпенко Н., Спіцина Г., Лукашевич С. Міжнародні стандарти обігу зброї та поводження з нею. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2025. Вип. 4. С. 165–174. DOI: 10.34015/2523-4552.2025.4.17 (дата звернення: 12.04.2026).
4. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Етнічна зброя: загрози для України. *Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну* : мат-ли наук.-практ. конф. (Харків, 23.04.2020). Харків, 2020. С. 15–17. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c478a94b-6a2f-41fd-956c-7b9c418c51fd/content> (дата звернення: 12.04.2026).
5. Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору / *Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку* : монографія. Харків, 2021. С. 651–669.
6. Проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» від 25.06.2021 р. № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27190> (дата звернення: 12.04.2026).
7. Статистика вилучення зброї, боєприпасів та вибухових речовин за 2022–2024 роки / МВС України: вебсайт. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2026).
8. Стало відомо, скільки зброї задекларували українці з початку 2025 року / Судово-юридична газета: вебсайт. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/338545-stalo-izvestno-skolk-oruzhiya-zadeklarovali-ukraintsy-s-nachala-2025-goda> (дата звернення: 12.04.2026).
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text> (дата звернення: 12.04.2026).